

Koncernu likuma darbības efektivitātes problēmas un to iespējamie risinājumi

Pētījums, veikts pēc Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas pasūtījuma

Satura rādītājs

1	Pētījuma metode.....	2
2	Koncernu tiesību mērķi un principi	3
3	Svarīgākie likumā paredzētie koncernu tiesību mērķu un principu realizācijas mehānismi un to analīze	8
4	Galvenās identificētās problēmas un priekšlikumi to novēršanai.....	17
	Kopsavilkums.....	25

Lietotie saīsinājumi:

KL – Komerclikums

APK – Administratīvo pārkāpumu kodekss

KrL – Krimināllikums

UR – Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrs

1 Pētījuma metode

Pētījums tika veikts galvenokārt uz spēkā esošā Koncernu likumā ietvertu tiesību normu un to piemērošanas analīzes pamata. Pētījuma ietvaros tika veiktas arī intervijas ar pētījuma sfērā (koncernu tiesības) iesaistītām personām – praktizējošiem juristiem, UR darbiniekiem, zvērinātiem revidentiem (kopā ar 14 cilvēkiem). Viņiem tika lūgts izteikt savu viedokli par koncernu tiesību teorijas un prakses problēmām. Šīs intervijas nav uzskatāmas par reprezentatīvām, jo netika veiktas uz respondentu selektīvas atlases pamata. Līdz ar to šīm intervijām ir tikai indikatīvi informatīvs raksturs.

Analīze tika veikta šādos virzienos un etapos:

1.1 *Likumā noteikto mehānismu atbilstības mērķiem izvērtēšana*

Tā kā likuma efektivitāte lielā mērā ir atkarīga no tā, cik lielā mērā tiek sasniegti likuma mērķi, tad pētījums tika balstīts uz Koncernu likuma mērķu un tiem pakārtoto principu un mehānismu analīzi. Metodoloģiski tika pieņemts, ka likumam ir noteikti mērķi, un katra mērķa sasniegšanai ir paredzēti noteikti principi, kuri savukārt katrs izpaužas vienā vai vairākos tiesiskajos mehānismos. Šīs analīzes ietvaros tika vērtēts, cik adekvāts ir katrs likumā iestrādātais mehānisms koncernu regulācijas mērķu sasniegšanai.

1.2 *Likumā noteikto mehānismu pieejamības un vienkāršuma novērtēšana*

Tiesiskā mehānisma formāla atbilstība vai piemērotība tiesiskā regulējuma mērķiem un principiem pati par sevi vēl nenodrošina tiesiskās regulācijas efektivitāti. Gadās, ka arī perfekts likums ne vienmēr pienācīgi darbojas. Kā viens no vērtēšanas kritērijiem šajā aspektā tika izvēlēts tas, vai attiecīgais tiesiskais mehānisms ir pieejams izmantošanai un ir pietiekami vienkāršs. Papildus tika izvērtēti iespējamie iemesli, kādēļ attiecīgais mehānisms nedarbojas.

1.3 *Iespējamo problēmu identifikācija un risinājumu meklēšana*

Analizējot iepriekšminētos faktoros, tika apzinātas pastāvošās problēmas, tās tika izvērtētas un tām tika mēģināts rast adekvātus risinājumus.

2 Koncernu tiesību mērķi un principi

2.1 Regulācijas mērķi

Koncerna jēdziens un būtība

Ar koncernu parasti saprot divu vai vairāku juridiski patstāvīgu komercsabiedrību grupu, kuras darbojas (tiek vadītas) vienotās saimnieciskajās interesēs.

Šāda situācija iespējama, ja vienam subjektam ir iespēja būtiski ietekmēt vairāku komercsabiedrību darbību vienlaikus. Šis subjekts var būt gan fiziska, gan arī juridiska persona, kurai ir pieejami šādas ietekmes līdzekļi. Ietekmes līdzekļi var būt dažādi, piemēram, kontrolpaketes vairākās kapitālsabiedrībās, līgumi, kuri dod šādu ietekmi, u.tml.

Vienotās intereses, kuru realizācijai darbojas koncerns, parasti ir koncentrētas koncerna valdošajā uzņēmumā. Tā ir vai nu persona vai personu grupa, kura ir koncerna darbības rezultātā gūtā labuma saņēmējs.

Vairāku komercsabiedrību darbība vienotās interesēs parasti izpaužas vai nu kā šo komercsabiedrību pakļaušana vienotai vadībai, vai koncernā ietilpstošo sabiedrību saimnieciskās darbības rezultātu konsolidēšana vienotās interesēs, vai arī abu iepriekšminēto faktoru kombinācija.

Koncernsabiedrību pakļaušana vienotai vadībai parasti izpaužas kā kopīga plānošana, vietotas saimnieciskās darbības stratēģijas un taktikas noteikšana visām koncernsabiedrībām vai daļai no tām (t.s. „koncerna politikas”), vienu un to pašu fizisko personu ievēlēšana vairāku koncernsabiedrību pārvaldes orgānos (valdēs, padomēs), lai nodrošinātu vadības vienotību u.tml.

Koncernsabiedrību saimnieciskās darbības rezultātu konsolidācija izpaužas kā peļņas un zaudējumu konsolidācija (pārņemšana) koncerna ietvaros. Piemēram, vienas koncernsabiedrības peļņa tiek izlietota, lai nosegtu citas koncernsabiedrības zaudējumus. Šis faktors pasaulē tiek izmantots arī kā nodokļu samazināšanas instruments – viena uzņēmuma zaudējumus pārnesot uz pelnošu uzņēmumu, tiek samazināts peļņas nodoklis pelnošajam uzņēmumam un arī koncernam kopumā. Tas, protams, ir iespējams, ja attiecīgās valsts likumi to pieļauj.

Koncerni ir pilnīgi dabiska parādība saimnieciskajā dzīvē, un tie veidojas dažādu iemeslu dēļ. Viens no iemesliem ir koncentrācija – process, kurā kapitāls koncentrējas arvien šaurākā personu lokā; šis process parasti notiek kā uzņēmumu pārņemšana dažādu darījumu ceļā (parasti – pirkums, taču iespējami arī citi atsavināšanas darījumi). Cits iemesls ir riska diversifikācija, kad divi uzņēmumi ar dažādiem darbības veidiem, kuri dod saimniecisko labumu vienam un tam pašam subjektam, tiek nodalīti divās kapitālsabiedrībās, tādā veidā samazinot risku gadījumā, ja viens no darbības veidiem izradīsies nesekmīgs. Valstīs, kuras pieļauj peļņas un zaudējumu pārņemšanu nodokļu samazināšanas nolūkos, koncerni tiek dibināti arī ar mērķi koncerna ietvaros optimizēt nodokļus.

Koncernu tiesību aizsardzības adresāti

Lai arī koncernu veidošanās process ir pilnīgi normāla parādība no saimnieciskā viedokļa, kas palīdz izvairīties no daudzām saimnieciskās darbības problēmām, tomēr vispārīgo privāttiesību kontekstā šie procesi un to rezultāti nereti rada nopietnas problēmas. Šīs problēmas tad arī tiek risinātas ar speciālo normu – koncernu tiesību palīdzību.

Vislielāko problēmu rada tas, ka vispārīgajās privāttiesībās pastāv princips, ka katrs tiesību subjekts atbild pats par savām saistībām un neatbild par cita tiesību subjekta saistībām, ja vien līgums vai likums nenosaka citādi.

Līdz ar to rodas situācija, kad gadījumā, ja divas kapitālsabiedrības atrodas vienotā ietekmē (piemēram, vienai fiziskajai personai pieder 100% kapitāla daļu abās kapitālsabiedrībās), šī ietekme var tik realizētā tādējādi, ka tā būs par labu vienai sabiedrībai, taču par sliktu otrai. Kā piemēru var minēt darījumu starp abām sabiedrībām, kurš ir izdevīgs vienai, bet neizdevīgs otrai. Situācijā, kur abas sabiedrības ir patstāvīgi tiesību subjekti ar patstāvīgu norobežotu atbildību un ar patstāvīgu kreditoru loku, tas rada risku ne tikai nelabvēlīgi ietekmētajai komercsabiedrībai, bet arī citiem subjektiem. Te parādās *saimniecisko interešu konflikts*, kura noregulēšanai ir nepieciešama koncernu tiesiskā regulācija.

Šī problēma it īpaši saasinās gadījumos, kad koncernsabiedrības ir kapitālsabiedrības. Tas notiek divu iemeslu dēļ. Pirmais iemesls ir tas, ka kapitālsabiedrības ir juridiskas personas (*skat. KL 135.p.1.d.*), kuru dibināšanas iemesls ir citu personu (dibinātāju, dalībnieku) saimniecisko interešu realizācija. Rezultātā pret trešajām personām uzstājas kapitālsabiedrība kā juridiska persona, kura savā būtībā ir fikcija, taču patiesā labuma guvēji no kapitālsabiedrības darbības – dalībnieki – ir pavisam citi tiesību subjekti. Otrkārt, kapitālsabiedrības ir juridiskas personas ar norobežotu atbildību, to dalībnieki neatbild par sabiedrības saistībām (*skat. KL 137.p.*). Tā rezultātā sabiedrības dalībniekam ir iespējams ietekmēt kapitālsabiedrības darbību, tai pat laikā tieši neatbildot par savas rīcības sekām. Summējoties ar iepriekšējā rindkopā norādīto, šie papildus apstākļi īpaši saasina problēmas, ko rada koncernu izveidošanās un darbība.

Šī problēma nepastāv pilnsabiedrību gadījumā, jo visi to biedri atbild par sabiedrības saistībām pilnā apmērā ar visu savu mantu. Līdz ar „noslēpšanās” no atbildības aiz sabiedrības juridiskā statusa ir problemātiska. Tomēr arī šajā gadījumā fiziskai personai nevis kļūst pašai par pilnsabiedrības biedru, bet šim nolūkam nodibināt kapitālsabiedrību. Tad visi iepriekšējā rindkopā minētie riska faktori paliek spēkā.

Iepriekšminētais attiecas arī uz komandītsabiedrību un tās komplementāriem. Tomēr papildus pilnsabiedrību problēmātikai komandītsabiedrības gadījumā problēma pastāv arī tad, ja sabiedrības biedrs, kurš faktiski realizē sabiedrības vadību vai to ietekmē, ir komandīta nevis komplementāra statusā, tādējādi norobežojot savu atbildību par sabiedrības saistībām.

Cits piemērs - vienai fiziskajai personai pieder 100% kapitāla daļu vienā kapitālsabiedrībā (sabiedrība A) un 80% - otrā (sabiedrība B). Šādā situācijā šī persona juridiski pilnīgi pamatoti un likumīgi kontrolē jebkādu lēmumu pieņemšanu abās sabiedrībās – gan pārvaldes orgānu ievēlēšana, gan peļņas sadale utt. Tomēr sabiedrībā B ir mazākumakcionāri, kuru līdzdalība sastāda 20% no sabiedrības pamatkapitāla un kuri faktiski nav tiesīgi pieņemt nevienu lēmumu. Šādā situācijā ir iespējama mazākumakcionāru interešu aizskaršana, piemēram, dažādos veidos novirzot sabiedrības B peļņu tādā veidā, lai tā pārietu uz sabiedrību A. Tā rezultātā visu B sabiedrības peļņu saņem izšķirošās ietekmes turētājs caur sabiedrību A, kā rezultātā sabiedrības B mazākumakcionāru likumiskās tiesības uz peļņas daļu ir pārkāptas.

Iepriekšminētai rāda, ka koncerns ar tā vienoto vadību un peļņas pārvešanas un dažādu iekšējo manipulāciju un interešu pārvešanas iespējām rada potenciālus riskus galvenokārt divām subjektu kategorijām.

Pirmkārt, apdraudēti var tikt koncernsabiedrības (parasti atkarīgās sabiedrības) *mazākumakcionāri*. Ņemot vērā, ka koncerns darbojas izšķirošās ietekmes turētāja (parasti kontrolpaketes turētāja) interesēs, tad mazākumam nav iespēju ietekmēt koncerna darbību. Īpaši šīs tiesības var tikt aizskartas peļņas nodošanas gadījumā, kad mazākumakcionāri nevar izmantot savas tiesības uz dividendi. Bieži vien koncerna ietvaros koncernsabiedrības slēdz savstarpējus darījumus, kuri ir izdevīgi valdošajam uzņēmumam. Arī šajos gadījumos atkarīgās sabiedrības mazākumakcionāru intereses netiek ievērotas, jo samazinās atkarīgās sabiedrības peļņas daļa par labu valdošajam uzņēmumam un par sliktu atkarīgās sabiedrības mazākumakcionāriem.

Otrkārt, apdraudēti var tikt arī koncernsabiedrības (parasti atkarīgās sabiedrības) *kreditori*. Tas parasti notiek, kad vienas komercsabiedrības intereses tiek pakļautas (nostādītas zemāk) par citas komercsabiedrības interesēm, piemēram, pārnesot peļņu, slēdzot darījumus, kas ir izdevīgi vienai koncernsabiedrībai, bet neizdevīgi citai u.tml. Tā rezultātā pasliktinās vienas koncernsabiedrības mantiskais stāvoklis, kas var radīt grūtības saistību izpildē pret tās kreditoriem.

Pastāv arī trešā riska grupa – *patērētāji*, jo koncernu veidošanās bieži vien ir saistīta ar ražošanas, tirdzniecības un pakalpojumu koncentrāciju, kas var negatīvi ietekmēt konkurenci attiecīgajos koncentrācijas ietekmētajos tirgos. Kaitējums var tikt nodarīts arī tautsaimniecībai kopumā. Šo aspektu regulē speciālā nozare – konkurences tiesības. Konkurences tiesībās visas koncernā ietilpstošās koncernsabiedrības parasti tiek uzskatītas par vienu tirgus dalībnieku, tādēļ, vērtējot koncerna ietekmi uz konkurenci visu sabiedrību rādītāji (tirgus daļa, apgrozījums utt.) summējas. Šī pieeja adekvāti atrisina koncernu radītos riskus patērētājiem un arī tautsaimniecībai kopumā. Tādēļ šā apskata ietvaros konkurences tiesību kā patstāvīgas tiesību apakšnozares aspekts sīkāk analizēts netiks.

Tādējādi koncernu regulācijas mērķi izriet no koncernu ekonomiskās dabas potenciāli bīstamās ietekmes uz koncerna atkarīgās sabiedrības mazākumakcionāru tiesībām un koncerna atkarīgās sabiedrības kreditoru tiesībām (esošo un potenciālo). Tādēļ par galvenajiem koncernu regulācijas mērķiem var uzskatīt:

- 1) koncerna atkarīgās sabiedrības mazākumakcionāru tiesību aizsardzību un
- 2) koncerna atkarīgās sabiedrības kreditoru tiesību aizsardzību.

2.2 Koncernu tiesību galvenie principi un mehānismi

Lai sasniegtu iepriekšminētos mērķus, koncernu tiesībās tiek izmantoti šādi galvenie principi, kuri ir iestrādāti arī Latvijā spēkā esošajā Koncernu likumā:

- 1) dalībnieku informēšanas princips – dalībniekiem ir jābūt pieejamai informācijai par izmaiņām dalībnieku tiesību konfigurācijā, jo tas ietekmē dalībnieku lēmumu pieņemšanas varu (ietekmi uz lēmumu pieņemšanu).
- 2) atklātības (publiskuma) princips – trešajām personām (tai skaitā kreditoriem) jābūt pieejamai informācijai par koncerna esamību, lai tie varētu izvērtēt savus riskus, kuri izriet no koncernsabiedrību potenciāli vienotās darbības un iespējamajiem darījumiem, kuri izdevīgi vienām koncernsabiedrībām, bet ir neizdevīgi citām;
- 3) kompensācijas princips – atkarīgās sabiedrības mazākumdalībniekiem ir tiesības uz dažāda veida kompensācijām par viņu tiesību ierobežošanu; atkarīgajai sabiedrībai ir tiesības uz zaudējumu atlīdzināšanu no valdošā uzņēmuma puses;
- 4) kreditoru nodrošināšanas princips – likumā noteiktos gadījumos kreditoriem ir tiesības uz nodrošinājumu;
- 5) valdošā uzņēmuma atbildības princips – valdošais uzņēmums likumā noteiktos gadījumos atbild par atkarīgās sabiedrības zaudējumiem, kas ir uzskatāms par izņēmumu no vispārīgā principa, ka katra komercsabiedrība atbild tikai par savām saistībām;
- 6) koncernsabiedrību amatpersonu atbildības princips.

Uzskaitītie principi ir iestrādāti šādos Koncernu likuma juridiskajos mehānismos, kuri nodrošina šo principu darbību:

Princips	Mehānisms principa realizēšanai
Dalībnieku informēšanas princips	<ol style="list-style-type: none"> 1. pienākums paziņot atkarīgajai sabiedrībai par izmaiņām līdzdalībā; 2. paziņojums dalībniekiem par nodomu slēgt koncerna līgumu; 3. koncerna līguma apstiprināšana dalībnieku sapulcē; 4. nākotnes mazākumdalībnieku aizsardzība; 5. atkarības pārskats un tā pārbaude; 6. īpašā pārbaude pēc dalībnieka pieprasījuma; 7. dalībnieku tiesības uz informāciju;
Atklātības (publiskuma) princips	<ol style="list-style-type: none"> 8. paziņojuma iesniegšana komercreģistra iestādei par izmaiņām līdzdalībā; 9. koncerna līguma (arī tā grozījumu un izbeigšanās) izsludināšana <i>Latvijas Vēstnesī</i>; 10. koncerna līguma iesniegšana un reģistrācija komercreģistrā; 11. atkarības pārskata iesniegšana komercreģistra iestādei; 12. iekļaušanas izsludināšana <i>Latvijas Vēstnesī</i>;
Ierobežoto tiesību kompensācijas princips	<ol style="list-style-type: none"> 13. valdošā uzņēmuma pienākums atlīdzināt atkarīgās sabiedrības zaudējumus; 14. izlīdzinājums līguma koncerna atkarīgās sabiedrības mazākumdalībniekiem; 15. atlīdzība līguma koncerna atkarīgās sabiedrības mazākumdalībniekiem;

	<p>16. mazākumdalībnieku pieprasījums atpirkt viņiem piederošās kapitāla daļas;</p> <p>17. atlīdzība atstumtajiem sabiedrības dalībniekiem iekļaušanas gadījumā;</p>
Kreditoru nodrošināšanas princips	<p>18. kreditoru prasījumu nodrošināšana koncerna līguma izbeigšanas gadījumā;</p> <p>19. kreditoru prasījumu nodrošināšana iekļaušanas gadījumā;</p>
Valdošā uzņēmuma atbildības princips	<p>20. valdošā uzņēmuma atbildība par atkarīgās sabiedrības zaudējumiem;</p> <p>21. valdošā uzņēmuma atbildība par atkarīgās sabiedrības dalībnieku zaudējumiem;</p> <p>22. galvenā uzņēmuma atbildība par iekļautās sabiedrības saistībām;</p>
Koncernsabiedrību amatpersonu atbildības princips	<p>23. valdošā uzņēmuma un tā likumisko pārstāvju atbildība;</p> <p>24. atkarīgās sabiedrības amatpersonu atbildība.</p>

3 Svarīgākie likumā paredzētie koncernu tiesību mērķu un principu realizācijas mehānismi un to analīze

3.1 Sabiedrības un tās dalībnieku tiesības uz informāciju par līdzdalību

Šobrīd likums nodrošina, ka sabiedrībai un tās dalībniekiem ir tiesības būt informētiem par būtiskām līdzdalības izmaiņām sabiedrībā (*Koncernu likuma 6.p., 8.p.*);

Tomēr tika konstatēts, ka praksē, iespējams, pastāv problēma ar Koncernu likuma 6.p. noteikto prasību izpildi.

Šobrīd Koncernu likuma 6.p. nosaka, ka, ja sabiedrības dalībnieks iegūst vairāk nekā 10 procentus no sabiedrības kapitāla daļām, viņa pienākums ir rakstveidā paziņot sabiedrībai par savu kapitāla daļu kopējo skaitu un ar šo skaitu saistītajām

balsstiesībām divu nedēļu laikā no kapitāla daļām. Tāpat dalībniekam ir pienākums paziņot par katru turpmāko sabiedrības kapitāla daļu iegūšanu, kas palielina viņa līdzdalību sabiedrībā virs katriem nākamajiem pieciem procentiem no sabiedrības kapitāla daļām. Bez tam sabiedrības dalībniekam pienākumam paziņot par līdzdalības samazināšanos ikreiz, kad tā samazinās par katriem nākamajiem pieciem procentiem vai arī kļūst mazāka par 10 procentiem no sabiedrības akcijām kapitāla daļām.

Konsultējoties ar Uzņēmumu reģistru par apjomu, kādā Uzņēmumu reģistram tiek iesniegti paziņojumi par izmaiņām līdzdalībā saskaņā ar Koncernu likuma 8.p., tika konstatēts, ka Uzņēmumu reģistrā ir reģistrēti tikai 54 paziņojumi par izmaiņām līdzdalībā. Ņemot vērā reģistrēto kapitālsabiedrību skaitu (43 506)¹, reģistrēto paziņojumu skaits ir nedaudz lielāks par 0,1% no kopēja kapitālsabiedrību skaita, kas pat bez īpašas dziļākas pārbaudes un analīzes ir neticami mazs. Saskaņā ar autora personisko pieredzi izšķirošā ietekme uz viena vai otra pamata pastāv lielākajā kapitālsabiedrību daļā. Tas varētu nozīmēt, ka Koncernu likuma 8.p. normas tiek masveidā pārkāptas, un attiecīgās ziņas netiek atklātas publiskā reģistrā, kas savukārt varētu nozīmēt arī to, ka šī informācija netiek sniegta pašai sabiedrībai.

Tomēr, analizējot tiesību normas to kopsakarā, tika konstatēts, ka situācija šajā aspektā nav tik slikta, kā pirmajā brīdī varētu šķist.

Likums nosaka, ka SIA dalībniekam ir dalībnieka tiesības (tiesības piedalīties pārvaldē, tiesības iegūt informāciju, tiesības uz dividendi un tiesības uz likvidācijas kvotu) attiecībā pret sabiedrību atbilstoši ierakstam dalībnieku reģistrā (*skat. KL 136.p., 186.p.3.d.*). Tādēļ SIA daļu ieguvēji ir ieinteresēti par savu līdzdalību paziņot sabiedrībai, pretējā gadījumā tiem ir liegts izlietot dalībnieka tiesības. Parasti šāda paziņošana notiek, daļu ieguvējam iesniedzot sabiedrībai darījuma aktu vai daļu ieguvēja un atsavinātāja abpusēju lūgumu par attiecīgu ierakstu izdarīšanu dalībnieku reģistrā (*KL 188.p.6.d.*). Dalībnieku reģistrā tiek norādīti dalībnieki un viņu līdzdalības apmērs (*skat. KL 187.p.2.d.*).

Analoģiski principi pastāv arī attiecībā uz akciju sabiedrībām ar vārda akcijām (*skat. KL 228.p.2.d., 234.p., 235.p.*).

Tādējādi Komerclikumā iestrādātie mehānismi attiecībā uz SIA un akciju sabiedrībām ar vārda akcijām nodrošina vēl detalizētāku ziņu par līdzdalības izmaiņām paziņošanu sabiedrībai nekā Koncernu likuma 6.p., saskaņā ar kuru paziņošanas pienākums iestājas tikai pie katriem 5% izmaiņām līdzdalībā.²

Tomēr, neskatoties uz iepriekšminēto, praksē ir novērots arī pārspīlēts Koncernu likuma 6.p. normas iztulkojums saskaņā ar kuru iesniegts tiek ne tikai darījuma akts vai lūgums, bet vēl papildus formāls paziņojums par izmaiņām līdzdalībā. Principā

¹ Statistika no SIA „Lursoft” - http://www.lursoft.lv/stat/ur_stat_198.html; aplūkots 03.08.2007

² Šie mehānismi gan nenodrošina informācijas patiesumu par patiesā labuma guvējiem, taču tas nav komercietisību, tai skaitā koncernu tiesību uzdevums, tādēļ attiecīgais aspekts atrodas ārpus pētījuma temata.

šāds atsevišķs dokuments nav nepieciešams, jo tā mērķis – sabiedrības informēšana par izmaiņām līdzdalībā tiek sasniegts jau ar to dokumentu iesniegšanu, kas ir par pamatu izmaiņu izdarīšanai dalībnieku reģistrā. Normas mērķis nav radīt jaunu dokumentu, kurš dublētu citus likuma mehānismus, neradot nekādu jaunu pievienoto vērtību likuma mērķu sasniegšanas vajadzībām. Tādēļ ir pamats apsvērt šīs normas precizēšanu, nosakot, ka paziņojums atsevišķa dokumenta formā nav jāsniedz sabiedrībai, ja ziņas par līdzdalību ir fiksētas sabiedrības dalībnieku reģistrā.

Bez tam jāatzīmē, ka šīs attiecībā uz šo Koncernu likumā noteiktais paziņošanas mehānisms uzliek nesamērīgi lielu slogu dalībniekiem attiecībā uz paziņošanu, ignorējot šīs paziņošanas reālo nozīmi un sekas. Kapitālsabiedrības dalībnieku intereses praktiski var tikt aizskartas tikai gadījumā, ja kapitāla daļu pārejas gadījumā nodibinās izšķirošā ietekme, kas arī ir Koncernu likuma centrālais koncepts. Desmit procentu līdzdalības iegūšana izšķirošo ietekmi Latvijas apstākļos nodibināt praktiski nevar. Tāpat arī paziņošana par katriem nākamajiem pieciem līdzdalības procentiem, t.i. 15 – 20 – 25 utt. Sabiedrības vai mazākumdalībnieku interešu aizskārums praktiski radīt nevar. Problēmas dalībniekiem var rasties gadījumā, ja kāds dalībnieks sāk kontrolēt kontrolpaketi, kas Latvijas apstākļos parasti sastāda 50% no balsstiesīgā pamatkapitāla plus vienu balsi. Šādā situācijā dalībniekiem, kuru balsstiesību skaits nokrīt zem 50% no pamatkapitāla, zūd iespēja ietekmēt lēmumu pieņemšanu dalībnieku sapulcē, izņemot lēmumus svarīgos jautājumos, kuros bloķējošo balsi dod 1/3 balsstiesīgā sabiedrības ar ierobežotu atbildību pamatkapitāla, ja statūtos nav noteikts mazāks nepieciešamo balsu skaits, vai 1/4 balsstiesīgā akciju sabiedrības pamatkapitāla.

Tādējādi ir pamats uzskatīt, ka, pat ja aplūkojamā norma netiek pildīta, tās nepildīšanai bieži vien var nebūt būtisku negatīvu seku ar šo normu aizsargātajām interesēm, it īpaši pie zema līdzdalības apmēra izmaiņām (10-25%). Tādēļ ir ieteicams šo normu liberalizēt, nosakot, ka paziņošanas pienākums rodas, ja līdzdalība pārsniedz 50% un par katriem nākamajiem 10% . Ir jāapsver, vai nav jānosaka, ka jāziņo arī par tādu balsu skaita iegūšanu, kas ļauj vienpersoniski pieņemt lēmumus svarīgos jautājumos – SIA 2/3 balsu, ja statūtos nav noteikts lielāks skaits; AS – 3/4 balsu). Tāpat jāziņo, ja līdzdalība nokrīt līdz 50% vai zemāk (ja tiek noteikti arī kvalificētie vairākumi, tad arī zem tiem).³

Tādēļ Koncernu likumā noteiktie paziņošanas mehānisms nav nepieciešams likuma mērķu sasniegšanai, nav samērīgs un ir mazāk efektīvs par Komerclikumā iestrādātajiem analogiskajiem mehānismiem.

---

³ Šajā kontekstā komercreģistrs tiek aplūkots tikai kā klasisks komerciesību institūts, kura primārais mērķis ir trešo personu aizsardzība, un šeit netiek ņemts vērā pēdējā laika politiskais uzstādījums par totālas kontroles nodibināšanu pār jebkāda veida darījumiem cīņās pret nelikumīgi iegūto līdzekļu legalizāciju ietvaros, jo tas iziet ārpus šā pētījuma ietvariem.

Nemot vērā iepriekšminēto, ieteicams paziņošanas mehānismu atstāt tikai attiecībā uz akciju sabiedrību uzraudzītāja akciju pāreju.

Ja tomēr paziņošanas pienākums kaut kādu iemeslu dēļ tiek atstāts tā pašreizējā formā, tad ir ieteicams attiecīgo normu pārnest uz Komerclikumu. Pētījuma ietvaros no aptaujāto speciālistu puses tika dzirdēts visnotaļ pamatots viedoklis, ka šī norma attiecas uz ļoti lielu daļu subjektu, kuri nevar tikt uzskatīti par koncernsabiedrībām vai to dalībniekiem (kā jau tika minēts iepriekš, mazāk nekā 50% līdzdalības Latvijas apstākļos izšķirošo ietekmi un līdz ar to koncernu radīt var tikai izņēmuma gadījumā). Līdz ar to šādas vispārīgas normas atrašanās speciālajā Koncernu likumā arī varētu būt viens no cēloņiem, kādēļ šī norma netiek pildīta.

Papildus iepriekšminētajam ir ieteicams apsvērt šā paziņošanas pienākuma paplašināšanu ar jauniem paziņojamajiem apstākļiem: jāziņo arī par tādas izšķirošas ietekmes iegūšanu, kura pamatojas nevis uz līdzdalību, bet uz citiem pamatiem (piemēram, uz akcionāru līguma pamata, uz pilnvarojuma (trasta) līguma pamata u.tml.). Šāds regulējums varētu uzlabot mazākumdalībnieku iespējas savlaicīgi uzsākt savu interešu aizstāvību salīdzinājumā ar pašreizējo situāciju, kad viņi bieži vien nezina par šādu izšķirošās ietekmes pamatu pastāvēšanu.

Ieteicams arī ieviest adekvātas publiski tiesiskas sankcijas par šā pienākuma nepildīšanu. Šobrīd šādas sankcijas likumos nav paredzētas.

3.2 paziņojuma iesniegšana komercreģistra iestādei par izmaiņām līdzdalībā

Šobrīd likums nosaka, ka, ja līdzdalība sabiedrībā mainās, pārsniedzot 10, 25, 50, 75 vai 90 procentus vai arī samazinoties zem 10, 25, 50, 75 vai 90 procentiem, sabiedrībai ir pienākums divu nedēļu laikā pēc attiecīgā paziņojuma saņemšanas pieteikt šo paziņojumu reģistrācijai Uzņēmumu reģistrā (*Koncernu likuma 8.p.2.d.*).

Praksē, iespējams, pastāv problēmas ar šā paziņošanas pienākuma pildīšanu, jo, konsultējoties ar Uzņēmumu reģistru par apjomu, kādā Uzņēmumu reģistram tiek iesniegti paziņojumi par izmaiņām līdzdalībā saskaņā ar Koncernu likuma 8.p., tika konstatēts, ka Uzņēmumu reģistrā ir reģistrēti tikai 54 paziņojumi par izmaiņām līdzdalībā. Nemot vērā reģistrēto kapitālsabiedrību skaitu (43 506)⁴, reģistrēto paziņojumu skaits ir nedaudz lielāks par 0,1% no kopēja kapitālsabiedrību skaita, kas pat bez īpašas dziļākas pārbaudes un analīzes ir neticami mazs. Saskaņā ar autora personisko pieredzi izšķirošā ietekme uz viena vai otra pamata pastāv lielākajā kapitālsabiedrību daļā. Tas varētu nozīmēt, ka Koncernu likuma 8.p. normas tiek masveidā pārkāptas, un attiecīgās ziņas netiek atklātas publiskā reģistrā.

Tomēr domājams, ka situācija nav tik slikta, kā varētu šķist pirmajā brīdī, jo faktiski Uzņēmumu reģistra rīcībā vienalga ir lielākā daļa informācijas par līdzdalības izmaiņām sabiedrībās ar ierobežotu atbildību.

⁴ Statistika no SIA „Lursoft” - http://www.lursoft.lv/stat/ur_stat_198.html; aplūkots 03.08.2007

Likums nosaka, ka SIA dalībniekam ir dalībnieka tiesības (tiesības piedalīties pārvaldē, tiesības iegūt informāciju, tiesības uz dividendi un tiesības uz likvidācijas kvotu) attiecībā pret sabiedrību atbilstoši ierakstam dalībnieku reģistrā (*skat. KL 136.p., 186.p.3.d.*). Tādēļ SIA daļu ieguvēji ir ieinteresēti par savu līdzdalību paziņot sabiedrībai, pretējā gadījumā tiem ir liegts izlietot dalībnieka tiesības. Parasti šāda paziņošana notiek, daļu ieguvējam iesniedzot sabiedrībai darījuma aktu vai daļu ieguvēja un atsavinātāja abpusēju lūgumu par attiecīgu ierakstu izdarīšanu dalībnieku reģistrā (*KL 188.p.6.d.*). Dalībnieku reģistrā tiek norādīti dalībnieki un viņu līdzdalības apmērs (*skat. KL 187.p.2.d.*). Savukārt aktualizētais dalībnieku reģistra eksemplārs ir jāiesniedz Uzņēmumu reģistram (*skat. KL 187.p.6.d.*), kas praksē parasti tiek darīts.

Tādējādi, izpildot KL 188.p.6.d. un KL 187.p.6.d. noteikumus, SIA gadījumā tiek sasniegts vēl detalizētāks rezultāts nekā Koncernu likuma 8.p.2.d. paredzētais – publiskajā reģistrā parādās ne tikai pakāpjveida līdzdalības izmaiņas (10, 25, 50, 75 vai 90%), bet gan pilnīgi visas ziņas par izmaiņām SIA līdzdalībā. Līdz ar to faktiski ar Koncernu likuma 8.p. piemērošanu attiecībā uz SIA problēmu nav⁵, un Koncernu likuma 8.p. tikai neefektīvi dublē Komerclikuma normas.⁶

Ja SIA rīcībā ir informācija par dalībnieku sastāva un struktūras izmaiņām, taču sabiedrība (tās valdes locekļi) šo informāciju nepublisko, iesniedzot dalībnieku reģistra eksemplāru Uzņēmumu reģistram, tas ir uzskatāms par likuma pārkāpumu.

Tomēr iepriekšminētais nevar tikt attiecināts uz akciju sabiedrībām, jo Komerclikums neparedz akcionāru reģistra un tā izmaiņu iesniegšanu Uzņēmumu reģistram. Turklāt uzrādītāja akciju uzskaitē un pārejas fiksēšana likumā vispār nav paredzēta. Tādēļ ir ieteicams šobrīd Koncernu likuma 8.pantā noteikto paziņošanas pienākumu attiecināt tikai uz akciju sabiedrībām.

Par šo ziņu nesniegšanu ir paredzēta administratīvā atbildība (*APK 166³.p.*), tomēr, pirmkārt, noteiktā sankcija – brīdinājums vai naudas sods 20-100 latu apmērā, bet par atkārtotu pārkāpumu naudas sods 100-200 latu apmērā ir nesamērīgi maza un tādēļ neefektīva, un, otrkārt, arī šī neadekvāti mazā atbildība attiecībā uz līdzdalības izmaiņu nepaziņošanu Uzņēmumu reģistram praksē netiek piemērota.

3.3 paziņojums dalībniekiem par nodomu slēgt koncerna līgumu

Likums nosaka sabiedrības izpildinstitūcijas pienākumu ne vēlāk kā trīs mēnešus pirms paredzētās dalībnieku sapulces, kurā tiks izskatīts koncerna līgums, paziņot visiem sabiedrības dalībniekiem par nodomu slēgt koncerna līgumu.

Tāpat, lai dalībniekiem dotu informētas izvēles iespējas, likumā ir noteiktas dalībnieku tiesības iepazīties ar koncerna līguma projektu, koncerna līguma slēdzēju

⁵ Šie mehānismi gan nenodrošina informācijas patiesumu par patiesā labuma guvējiem, taču tas nav komercietisību, tai skaitā koncernu tiesību uzdevums, tādēļ attiecīgais aspekts atrodas ārpus pētījuma temata.

⁶ Daļēji to var izskaidrot ar to, ka Koncernu likums tika pieņemts pirms Komerclikuma, un līdz tam šādu normu citos likumos nebija.

gada pārskatiem, zvērinātu revidentu atzinumiem, kā arī iegūt šos dokumentus bez maksas.

Likumā noteiktais mehānisms ir nepieciešams likuma mērķu sasniegšanai, tas ir adekvāts un pieejams izmantošanai, taču būtu ieteicams koncerna līguma slēgšanas procedūru unificēt ar Komerclikumā noteiktajiem reorganizācijas procedūras principiem.

3.4 koncerna līguma apstiprināšana dalībnieku sapulcē

Lēmumu par koncerna līguma noslēgšanu pieņem dalībnieku sapulce, jo tas ir uzskatāms par sabiedrībai būtisku jautājumu, kurš ir ar likumu izņemts no valdes un padomes kompetences, un nodots dalībnieku sapulces ekskluzīvā kompetencē.

Likums nosaka arī to, ka šāda lēmuma pieņemšanai nepieciešams kvalificēts balsu vairākums.

Likumā noteiktais mehānisms ir nepieciešams likuma mērķu sasniegšanai, adekvāts un pieejams izmantošanai, taču būtu ieteicams koncerna līguma slēgšanas procedūru unificēt ar Komerclikumā noteiktajiem reorganizācijas procedūras principiem.

3.5 nākotnes mazākumdalībnieku aizsardzība

Likums nosaka, ka, ja brīdī, kad tiek pieņemts lēmums par koncerna līguma noslēgšanu, atkarīgajā sabiedrībā nav neviena mazākumdalībnieka, koncerna līgums izbeidzas ne vēlāk kā tā pārskata gada beigās, kura laikā līdzdalību atkarīgajā sabiedrībā iegūst mazākumdalībnieks, ja vien līguma puses nevienojas par attiecīgo grozījumu izdarīšanu koncerna līgumā.

Likumā noteiktais mehānisms ir nepieciešams likuma mērķu sasniegšanai, adekvāts un pieejams izmantošanai. Ieteicams papildināt 24.p.4.d. normu ar principu, ka akciju apmaiņā tiek ņemts vērā ne tikai atkarīgās sabiedrības stāvoklis, bet arī valdošā uzņēmuma mantiskais stāvoklis. Jāņem vērā arī abu sabiedrību nākotnes izredzes.

3.6 atkarības pārskats un tā pārbaude

Ja nav noslēgts koncerna līgums, atkarīgās sabiedrības izpildinstitūcija par katru pārskata gadu sastāda atkarības pārskatu. Atkarības pārskatu sastāda un apstiprina kopā ar atkarīgās sabiedrības gada pārskatu. Atkarības pārskatam jāsniedz vispārējs priekšstats par atkarīgās sabiedrības attiecībām ar valdošo uzņēmumu, it īpaši par to savstarpējiem darījumiem, šo darījumu savstarpējo izdevīgumu, realizēto ietekmi un tās rezultātā nodarītajiem zaudējumiem.

Atkarības pārskatu pārbauda revidents, un pēc pārbaudes tas tiek publiskots, iesniedzot komercreģistra iestādei. Atkarības pārskats glabājas komercreģistrā atkarīgās sabiedrības reģistrācijas lietā.

Likumā noteiktais mehānisms ir nepieciešams likuma mērķu sasniegšanai, adekvāts un pieejams izmantošanai. Ieteicams precizēt revidenta pārbaudāmo apstākļu kopumu, kurš ir būtisks mazākumakcionāru un kreditoru aizsardzībai.

3.7 īpašā pārbaude pēc dalībnieka pieprasījuma

Pamatojoties uz atkarīgās sabiedrības dalībnieka pieprasījumu, Uzņēmumu reģistrs, lai pārbaudītu atkarīgās sabiedrības attiecības ar valdošo uzņēmumu, ieceļ zvērinātu revidentu, ja:

- 1) revidents savā atzinumā norādījis uz to, ka atkarības pārskats ir nepilnīgs;
- 2) atkarīgās sabiedrības pārraudzības institūcija ir paziņojusi, ka pret atkarības pārskata noslēgumā ietvertu atkarīgās sabiedrības izpildinstitūcijas paziņojumu ir ceļami iebildumi;
- 3) atkarīgās sabiedrības izpildinstitūcija pati ir paziņojusi, ka noteiktu darījumu vai pasākumu rezultātā atkarīgajai sabiedrībai radušies zaudējumi, kas nav atlīdzināti..

Par pārbaudes rezultātiem zvērināts revidents sastāda rakstveida atzinumu, to paraksta un iesniedz atkarīgās sabiedrības izpildinstitūcijai. Sabiedrības izpildinstitūcija viena mēneša laikā no zvērināta revidenta atzinuma saņemšanas dienas tā kopsavilkumu iesniedz publicēšanai laikrakstā "Latvijas Vēstnesis".

Likumā noteiktais mehānisms ir nepieciešams likuma mērķu sasniegšanai, adekvāts un pieejams izmantošanai.

3.8 koncerna līguma publiskošana

Likums paredz koncerna līguma publiskošanu gan izsludinot to Latvijas Vēstnesī (tāpat izsludināmi grozījumi un izbeigšana), gan arī iesniedzot to reģistrācijai komercreģistrā. Tā rezultātā tiek nodrošināta informācijas publiska pieejamība par potenciālajiem riskiem, stājoties darījumu attiecībās ar līguma koncernā ietilpstošu uzņēmumu.

Saskaņā ar Uzņēmumu reģistra sniegto informāciju uz 03.07.2007. Uzņēmumu reģistrā ir reģistrēti 19 koncerna līgumi. Pats par sevi šis skaitlis neko nenozīmē, taču, ņemot vērā, ka šā gada martā reģistrēti bija 15 koncerna līgumi, ir redzams, ka šim skaitlim šobrīd ir tendence lēnām palielināties⁷.

Ņemot vērā to, ka likums nosaka koncerna līguma spēkā stāšanos ar tā reģistrācijas brīdi Uzņēmumu reģistrā (*Koncernu likuma 13.p.4.d.*), koncerna līgumu slēdzēji ir ieinteresēti šo normu pildīt, jo pretējā gadījumā tie nevarēs prasīt līguma izpildi piespiedu kārtā.

Tādējādi šie mehānismi ir nepieciešami likuma mērķu sasniegšanai, adekvāti un pieejami izmantošanai.

---

⁷ Statistika no SIA „Lursoft” - http://www.lursoft.lv/stat/ur_stat_168.html, aplūkots 2007.gada 20.martā

3.9 atkarības pārskata iesniegšana komercreģistra iestādei;

Atkarības pārskats pēc tā apstiprināšanas dalībnieku sapulcē kopā ar gada pārskatu ir jāpublisko, iesniedzot to Uzņēmumu reģistrā. Tā rezultātā tiek nodrošināta informācijas publiska pieejamība par potenciālajiem riskiem, stājoties darījumu attiecībās ar faktiskajā koncernā ietilpstošu uzņēmumu.

Likumā noteiktie mehānismi ir nepieciešami likuma mērķu sasniegšanai, adekvāti un pieejami izmantošanai.

3.10 iekļaušanas izsludināšana Latvijas Vēstnesī;

Iekļaušanas regulācija ir diskutabla, tādēļ tā jāpārskata (*skat. 4.6. tālāk*). Tomēr, ja tā tiek atstāta likumā, tad tās izsludināšana oficiālajā laikrakstā ir nepieciešama likuma mērķu sasniegšanai, adekvāta un pieejama izmantošanai.

3.11 valdošā uzņēmuma pienākums atlīdzināt atkarīgās sabiedrības zaudējumus;

Valdošā uzņēmuma pienākums atlīdzināt atkarīgās sabiedrības zaudējumus ir nepieciešams likuma mērķu sasniegšanai, adekvāts un pieejams mehānisms koncernu tiesību regulācijā. Ieteicams unificēt šo pienākumu attiecībā uz abiem koncernu veidiem.

3.12 izlīdzinājums līguma koncerna atkarīgās sabiedrības mazākumdalībniekiem;

Tiesības uz izlīdzinājumu ir būtisks mehānisms mazākumakcionāru tiesību aizsardzībā, taču tas attiecas tikai uz līguma koncernu. Ieteicams izskatīt iespēju attiecināt šo mehānismu arī uz faktisko koncernu, jo tieši faktiskajos koncernos notiek mazākumakcionāru tiesību pārkāpšana, novirzot sabiedrības peļņu citur nevis dividendēs.

Ieteicams arī pārskatīt izlīdzinājuma nenoteikšanas sekas: pašreizējā regulācija nosaka, ka šādā gadījumā koncerna līgums nav spēkā. Iespējams, tiesiskās noteiktības un mazākumakcionāru aizsardzības interesēs būtu paredzēt, ka koncerna līgums gan ir spēkā, taču mazākumakcionārs ir tiesīgs prasīt tiesai noteikt izlīdzinājumu, tai skaitā ar atpakaļejošu datumu, ieskaitot procentus.

3.13 atlīdzība līguma koncerna atkarīgās sabiedrības mazākumdalībniekiem;

Tiesības uz atlīdzību ir būtisks mehānisms mazākumakcionāru tiesību aizsardzībā, taču tas attiecas tikai uz līguma koncernu. Tas ir nepieciešams, adekvāts un pieejams mehānisms koncernu tiesību regulācijā. Ieteicams izskatīt iespēju attiecināt šo mehānismu arī uz faktisko koncernu, jo tieši faktiskajos koncernos notiek mazākumakcionāru tiesību pārkāpšana, novirzot sabiedrības peļņu citur nevis dividendēs. Līdz ar to, iespējams, jānosaka mazākumakcionāru tiesības uz atlīdzību arī faktiskajā koncernā, ja viņam vairākus gadus nav izmaksāta dividende.

Bez tam ieteicams precizēt likumā lietoto jēdzienu „starpības izlīdzināšana ar piemaksu naudā”, sašaurinot to uz tādu starpību, kura rodas kā atlikums, apmainot veselās daļas.

3.14 mazākumdalībnieku pieprasījums atpirkt viņiem piederošās kapitāla daļas;

Tiesības pieprasīt, lai vairākuma akcionārs atpērk mazākuma kapitāla daļas, ir būtisks mehānisms mazākumakcionāru tiesību aizsardzībā. Tas ir nepieciešams, adekvāts un pieejams mehānisms koncernu tiesību regulācijā. Ieteicams pilnveidot samaksas aprēķināšanas mehānismu, paredzot nākotnes izredžu iekļaušanu aprēķinos (analogiski izlīdzinājuma un atlīdzības noteikšanas principiem).

3.15 atlīdzība atstumtajiem sabiedrības dalībniekiem iekļaušanas gadījumā;

Iekļaušanas regulācija ir diskutabla, tādēļ tā jāpārskata (*skat. 4.6. tālāk*). Tomēr, ja tā tiek atstāta likumā, tad atlīdzība atstumtajiem dalībniekiem ir nepieciešama, pieejama izmantošanai. Tomēr atlīdzības noteikšanas princips nav adekvāts, jo pretēji atstumto dalībnieku interesēm neņem vērā sabiedrības nākotnes izredzes. Tādēļ, ja iekļaušana regulācija tiek atstāta likumā, ieteicams pilnveidot samaksas aprēķināšanas mehānismu, paredzot nākotnes izredžu iekļaušanu aprēķinos.

3.16 Kreditoru prasījumu nodrošināšana koncerna līguma izbeigšanas gadījumā

Atkarīgās sabiedrības nenodrošināto kreditoru prasījumu nodrošināšana koncerna līguma izbeigšanas gadījumā ir būtisks, nepieciešams, adekvāts un pieejams mehānisms kreditoru aizsardzībai. Ieteicams to unificēt ar Komerclikuma regulāciju attiecībā uz reorganizāciju un pamatkapitāla samazināšanu.

3.17 Kreditoru prasījumu nodrošināšana iekļaušanas gadījumā;

Iekļaušanas regulācija ir diskutabla, tādēļ tā jāpārskata (*skat. 4.6. tālāk*). Tomēr, ja tā tiek atstāta likumā, tad iekļautās sabiedrības nenodrošināto kreditoru prasījumu nodrošināšana ir nepieciešama, adekvāta un pieejama izmantošanai. Ieteicams to unificēt ar Koncernu likuma regulāciju attiecībā uz kreditoru prasījumu nodrošināšanu koncerna līguma gadījumā, kā arī ar Komerclikuma regulāciju attiecībā uz reorganizāciju un pamatkapitāla samazināšanu.

3.18 valdošā uzņēmuma atbildība par atkarīgās sabiedrības un tās dalībnieku zaudējumiem

Šobrīd noteiktā valdošā uzņēmuma atbildība par atkarīgās sabiedrības un tās dalībnieku zaudējumiem principā ir adekvāta, taču ieteicams to vienkāršot un unificēt Koncernu likuma ietvaros.

3.19 galvenā uzņēmuma atbildība par iekļautās sabiedrības saistībām;

Iekļaušanas regulācija ir diskutabla, tādēļ tā jāpārskata (*skat. 4.6. tālāk*). Šādas solidāras atbildības uzlikšana arī par iepriekšējām saistībām nav saistīta un ir nesamērīga ar iekļaušanas rezultātā iegūstamajiem rezultātiem.

3.20 valdošā uzņēmuma un atkarīgās sabiedrības tā likumisko pārstāvju un amatpersonu atbildība

Šobrīd noteiktā atbildība principā ir adekvāta, taču ieteicams to vienkāršot un unificēt Koncernu likuma ietvaros, kā arī terminoloģiski un pēc satura saskaņot to ar Komerclikuma normām.

4 Galvenās identificētās problēmas un priekšlikumi to novēršanai

4.1 Nozares sarežģītība

Koncernu tiesības jau pēc būtības ir viena no sarežģītākajām tiesību nozarēm. Tas ir izskaidrojams galvenokārt ar to, ka koncernu darbība balstās uz vairāku komercsabiedrību savstarpējo ietekmi, kura var būt gan tieša, gan netieša un kura var tikt realizēta ļoti daudzos veidos (balsu vairākums, akcionāru līgums, koncerna līgums, pārvaldes orgānu locekļu vairākuma faktiskā iecelšana u.tml.). Tā rezultātā bieži vien ir grūti aptvert un izprast koncernu, kurā ietilpst, piemēram, 30 komercsabiedrības, kuru starpā pastāv visi iepriekšminētie izšķirošās ietekmes veidi un pamati dažādās kombinācijās un apmēros.

Papildus iepriekšminētajam grūtības rada tas, ka dalībnieka vai akcionāra ietekmes realizācija uz kapitālsabiedrību ir pilnīgi dabiska parādība no saimnieciskā viedokļa, jo kapitālsabiedrība ir tās dalībnieku saimniecisko interešu iemiesojums. Tādēļ koncernu tiesības, kuras ierobežo vairākuma dalībniekus (akcionārus), bieži vien tiek uztverti kā nedabisks saimnieciskās brīvības ierobežojums. Tomēr tas tā nav, jo arī mazākumakcionāriem ir tiesības saņemt atdevi no ieguldītā kapitāla.

Tādēļ šī problēma ir koncernu tiesībām piemītoša dabiskā problēma, no kuras atbrīvoties nav iespējams, Koncernu tiesības vienmēr paliks kā viena no sarežģītākajām tiesību nozarēm.

Šo problēmu var tikai daļēji mīkstināt, padarot koncernu tiesisko regulāciju saprotamāku gan no struktūras, gan no valodas viedokļa (*skat. 4.3. tālāk*).

4.2 Nošķirtība no Komerclikuma

Vairāki aptaujātie kā Koncernu likuma problēmu minēja arī tā nošķirtību no pārējām komerciesību (sabiedrību tiesību) normām, kuru lielākā daļa ir iekļauta Komerclikumā. Tas viņuprāt rada nepārskatāmību, kuras rezultātā esot problemātiski pārzināt visu izkaisīto regulāciju (*skat., piemēram, 3.1. trešā rindkopa no beigām*). It īpaši šīs grūtības rodoties cilvēkiem, kuri nav specializējušies attiecīgajā tiesību nozarē.

Lai arī šis šķērslis efektīvai Koncernu likuma darbībai savā būtībā ir tīri subjektīvs, tomēr zināmā mērā izskaidro cēloņus likuma piemērošanas grūtībām.

Šī problēma ir risināma, ietverot koncernu tiesību normas Komerclikumā, vēlams kā D daļu.

4.3 Grūti uztverams likuma teksts

Pašreiz spēkā esošā koncernu likuma teksts ir visai smags un bieži vien grūti uztverams. Par to ir sūdzējušies gandrīz visi aptaujātie juristi. Tas attiecas gan uz likuma valodu, gan arī uz ne visai pārskatāmo likuma struktūru.

Piemēram, likumā ir nepamatoti atšķirīga un arī dublējoša regulācija attiecībā uz abiem koncernu veidiem – līguma koncernu un faktisko koncernu. Katram no koncernu veidiem ir atsevišķi regulēta valdošā uzņēmuma atbildība, kā arī atkarīgās sabiedrības valdes locekļu atbildība, lai gan to varētu unificēt un izteikt vienkāršāk, tādējādi atvieglot likuma satura uztveri.

Daļēji tas ir izskaidrojams ar to, ka lielā mērā Koncernu likums tika izstrādāts, mehāniski pārņemot vācu tiesību normas un tās iztulkojot latviešu valodā. Arī daļēji dublējošā struktūra ir aizgūta no vācu tiesībām, lai gan, kā jau minēts iepriekš, tas nav nepieciešams.

Šī problēma ir risināma tikai pārstrādājot likuma tekstu. Visefektīvākais risinājums būtu pilnīgi jaunas likuma redakcijas izstrādāšana un pieņemšana.

4.4 Potenciāli aizsargājamie subjekti nezina savas tiesiskās iespējas

Viena no būtiskākajām un arī visgrūtāk risināmajām problēmām, kura ir par iemeslu koncerna tiesību zemajai lietderības pakāpei, ir tas, ka subjekti, kuru interešu aizsardzībai koncernu tiesību normas pastāv, nezina par tām tiesiskās aizsardzības iespējām, ko šīs normas dod.

Lai arī daļēji šis fenomens ir izskaidrojams ar paša likuma „iedzimtajām” problēmām (*skat. 4.1. iepriekš*), tomēr šā pētījuma autora pieredze, kura veidojusies pēdējo 10 gadu laikā darbojoties gan praktiskajā, gan teorētiskajā jurisprudencē, tai skaitā piedaloties dažādu normatīvo aktu projektu izstrādē, dod pamatu viedoklim, ka šī problēma ir daudz dziļāka. Tā skar ne tik daudz likuma kvalitāti vai tiesību normu piemērotāju kvalifikāciju, cik Latvijas sabiedrībā visai izplatīto tiesiskās apziņas fenomenu, kuru var nosaukt par tiesisko ignoranci. Tiesiskā ignorance izpaužas spēkā esošo tiesību normu nezināšanā, kuras rezultātā indivīds vai nu nespēj rast savai problēmai tiesisko risinājumu, lai gan attiecīgais risinājums jau ir noteikts spēkā esošajās tiesību normās, vai arī neievēro spēkā esošās tiesību normas nezināšanas dēļ. Rezultātā bieži vien tiek izdarīts spiediens izdot aizvien jaunas un jaunas tiesību normas, nepārbaudot, vai attiecīgā sfēra jau nav noregulēta ar citām tiesību normām, un kādas ir šo veco tiesību normu izmantošanas vai piemērošanas problēmas. Iepriekšminētā fenomena rezultātā arī koncernu tiesību darbības sfērā Latvijā ir visai bieži sastopamas situācijas, kurās izšķirošās ietekmes turētājs aiz

tiesiskās nezināšanas pārkāpj koncernu likumu, bet aizskartie subjekti (mazākumakcionāri, kreditori) nespēj savas aizskartās tiesības realizēt, jo neko par šādām iespējām nezina.

Grūti prognozēt, vai jauna likuma pieņemšana, ievērojot iepriekšminētos apsvērumus, samazinās tiesisko ignoranci pietiekamā apmērā. Spēkā esošais Koncernu likums satur visus svarīgākos mehānismus, kuri nepieciešami koncernu tiesību mērķu sasniegšanai. Lai gan atsevišķiem mehānismiem būtu vajadzīgi uzlabojumi, tomēr kopumā pašreizējā koncernu likuma mehānismi lielākoties jāpārņem jaunajā likumā. Rezultātā likums, skatoties pēc objektīvā tiesiskā rezultāta, būtiski izmainīts netiks, taču tā „atvieglošana” un iekļaušana Komerclikumā padarīs likumu vismaz nedaudz subjektīvi tuvāku tā adresātiem. Jebkurā gadījumā tas ir vienīgais īstermiņa risinājums, kuru var ieteikt konkrētajā situācijā Tiesiskās ignorances mazināšana ar citiem ietekmes līdzekļiem (literatūra, semināri utt.) ir ilgtermiņa iedarbības līdzekļi, turklāt tie nav tie līdzekļi, kurus izmanto valsts.

4.5 Iespējams, regulācija atsevišķos jautājumos ir pārlietu strikta

Piemēram, Koncernu likumā noteiktais paziņošanas pienākums attiecas uz visiem, ne tikai uz koncerniem, un tas nav sasaistīts ar izšķirošās ietekmes iegūšanu/ zaudēšanu. Ieteicams izvērtēt iespēju noteikt likumā, ka paziņošanas pienākums par līdzdalības izmaiņām iestājas tikai tad, ja izmaiņu rezultātā rodas, palielinās vai izbeidzas izšķirošā ietekme.

4.6 Lieka regulācija, kas apgrūtina likuma uztveri

Likumā, pārņemot tā normas no vācu tiesībām, ir ieviests tāds koncernu tiesību institūts kā iekļaušana (*Koncernu likuma 35.-46.p.*). Tas ir ļoti specifisks institūts, kurš Latvijas tiesībās pirms tam nav pastāvējis. Tā būtība izpaužas tādejādi, ka, ja viena kapitālsabiedrība iegūst 90 vai vairāk procentu līdzdalību citā kapitālsabiedrībā, atkarīgo sabiedrību var iekļaut galvenajā sabiedrībā, izpērkot iekļautās sabiedrības mazākumakcionāriem piederošās akcijas. Rezultātā, lai gan abas sabiedrības saglabā patstāvīgas juridiskās personas statusu, galvenā sabiedrība kā kopparādnieks uzņemas visas iekļautās sabiedrības saistības – gan tās, kuras radušās pirms iekļaušanas, gan tās, kuras radušās pēc iekļaušanas.

Iespējams, ka vācu tiesībās šādam tiesību institūtam tradicionāli ir zināma nozīme, tomēr Latvijas tiesību sistēmā šādam institūtam nav jēgas vairāku iemeslu dēļ. Pirmkārt, iekļaušana ir brīvprātīgs akts; 100% līdzdalības iegūšana nenozīmē automātisku iekļaušanu. Otrkārt, iekļaušanas gadījumā galvenā sabiedrība uzņemas lielus riskus – atbildību par iekļautās sabiedrības saistībām pilnā apmērā. Treškārt, iekļaušanas gadījumā galvenā sabiedrība preti nedabū neko tādu, kas tai nebūtu pieejams bez iekļaušanas: 90% vai lielāka līdzdalība lielākoties ir pietiekama, lai pieņemtu jebkādu lēmumu sabiedrībā (*skat. arī, piemēram, Koncernu likuma 41.p.*). Vienīgais potenciālais ieguvums galvenajai sabiedrībai ir iespēja izpirkt mazākuma akcijas, taču šo iespēju var izmantot arī apejot iekļaušanu: pieņemot lēmumu par

iekļaušanu, izpērkot akcijas un pēc tam izbeidzot iekļaušanu, piemēram, pārdodot nelielu akciju daļu (*skat. Koncernu likuma 44.p.1.d.2.pkt.*). Bez tam mazākuma izpirkšanai nav ne finansiāla, ne juridiska sakara ar solidāras atbildības uzņemšanos par iekļautās sabiedrības saistībām.

Tādēļ ir ieteicams apsvērt iekļaušanas institūta izslēgšanu no Koncernu likuma. Mazākuma izpirkšanu ieteicams atstāt, strikti definējot gadījumus, koros tā pieļaujama.

Tāpat no likuma teksta izriet, ka paziņojums par līdzdalības izmaiņām jāsniedz visām sabiedrībām (*skat. 3.1, 3.2 iepriekš*). Praksē šo normu reizēm traktē tādējādi, ka paziņojums jāiesniedz kā atsevišķs dokuments arī tad, ja sabiedrība uzzina par šīm izmaiņām, saņemot no dalībnieka pieteikumu ieraksta izdarīšanai dalībnieku (akcionāru) reģistrā. Normas mērķis ir sabiedrības informēšana, nevis funkcionāli lieka (dublējoša) dokumenta radišana, tādēļ ieteicams šo normu atbilstoši precizēt.

4.7 Nav efektīvu sankciju likuma mērķu sasniegšanai

Šobrīd nav pietiekami efektīvu publiski tiesisko sankciju, kuras varētu piemērot par koncernu tiesību normu pārkāpumiem. Savukārt privāttiesiskā kārtā piemērojami līdzekļi (piemēram, zaudējumu atlīdzināšana) ir grūti izmantojami (galvenokārt tiesiskās ignorances dēļ, ilgo tiesvedības procesu dēļ, arī pierādīšanas grūtību dēļ) un arī nepietiekami efektīvi attiecībā uz pārkāpēju (maksājamās summas pārsvarā nav salīdzināmas ar likuma pārkāpšanas rezultātā iegūtajām).

APK 166⁶.p. un 166³.p. paredz administratīvās sankcijas par atkarības pārskata un konsolidētā pārskata neiesniegšanu, kā arī par ziņu nesniegšanu Uzņēmumu reģistram, nepatiesu ziņu sniegšanu vai ziņu slēpšanu. Arī KrL 272.p. nosaka krimināltiesiskās sankcijas par pieprasītās informācijas savlaicīgu nesniegšanu valsts institūcijai, kas ar likumu pilnvarota pieprasīt informāciju, ja tas viena gada laikā noticis atkārtoti un par pirmo pārkāpumu piemērots administratīvais sods.

Minētās APK un KrL normas būtiski neietekmē koncerna tiesību normu piemērošanas efektivitāti. Tās ir vērstas uz sodīšanu par pārkāpumu valsts priekšā (ziņu nesniegšana valstij), un tādēļ tās nenodrošina mazākumakcionāru un kreditoru tiesību aizsardzību, jo mazākumakcionāru un kreditoru tiesības visbiežāk tiek aizskartas citos veidos, nevis ar ziņu nesniegšanu valsts iestādēm.

Būtiskākie koncernu tiesību normu pārkāpumi ir saistīti ar atkarīgās sabiedrības mantas prettiesisku izmantošanu vai izlietošanu, atkarīgās sabiedrības akciju vērtības mākslīgu pazemināšanu, peļņas novirzīšanu, apejot mazākumakcionārus, ziņu nesniegšanu mazākumakcionāriem, izvairīšanos no parādu maksāšanas kreditoriem u.tml. Par šiem pārkāpumiem publiski tiesiskās sankcijas nav paredzētas.

KrL ir paredzēti atsevišķi noziegumu sastāvi, kuri varētu tikt izmantoti attiecībā uz iepriekšminētajām darbībām, piemēram, 279.p. (patvarība), 196.p. (pilnvaru

ļauņprātīga izmantošana un pārsniegšana), 177.p. (krāpšana). Tomēr praksē tiesībaizsardzības iestādes ļoti bieži atsakās uzsākt kriminālprocesus par pārkāpumiem komercdarbības sfērā, atrunājoties, ka tas ir privāttiesisks strīds, kurā valstij nav jāiejaucas. Lai gan ir acīmredzams šādas atrunas absurds (daudzas publiski tiesiskās sankcijas tiek piemērotas par privāto tiesību aizskārums – *skat., piemēram, KrL 156.p., 178.p., 179.p., 185.p., 210.p.* utt.), tā rezultātā ir izveidojusies prakse, ka, piemēram, atkarīgās sabiedrības valdes loceklim, kurš sistemātiski pārkāpj mazākumakcionāru likumā noteiktās tiesības, nevar tikt, piemēram, atņemtas tiesības ieņemt amatus komercsabiedrībās, kas šāda veida situācijās būtu viena no efektīvākajām sankcijām. Rezultātā sabiedrības tiesiskajā apziņā ir ieaudzīnāta nesodāmības sajūta attiecībā uz komercdarbības ietvaros izdarāmajiem pārkāpumiem.

Ņemot vērā iepriekšminēto, ir ieteicams pārskatīt publiski tiesisko sankciju mehānismu attiecībā uz mazākumakcionāru un kreditoru tiesību aizskārums, kuri iespējami koncerna darbības ietvaros (iespējams, arī plašākā kontekstā). Ņemot vērā, ka šos pārkāpumus parasti izdara kapitālsabiedrību valžu locekļi pēc vairākumakcionāru rīkojuma, sankcijas jāparedz abām kategorijām, obligāti nosakot tiesību atņemšanu veikt komercdarbību un ieņemt amatus komercsabiedrībās par pārkāpumiem, kuriem bijušas būtiskas sekas. Arī adekvāta apmēra naudas sodi (krietni lielāki par pašreiz noteiktajiem) varētu būt pietiekami efektīvs līdzeklis par mazāk nozīmīgiem pārkāpumiem.

Paralēli iepriekšminētajiem ir jāpanāk, ka tiesībaizsardzības iestādes neizmanto juridiski absurdas atrunas, izvairoties saukt pie atbildības likuma pārkāpējus.

Lai arī iepriekšminētais nav Koncernu likuma jautājums, tomēr tas ir ārkārtīgi svarīgs Koncernu likuma efektivitātes nodrošināšanas aspekts, kurš jārisina paralēli ar uzlabojumiem pašā Koncernu likumā.

4.8 Papildus iepriekšminētajam jānorāda uz dažām Koncernu likuma normām, kurās ieteicams veikt izmaiņas, lai uzlabotu regulāciju:

- 1) Koncernu likuma 24.p.4.d. nosaka, ka attiecībā uz atbilstošu atlīdzību naudā ņemams vērā atkarīgās sabiedrības mantas stāvoklis un ienākumu līmenis brīdī, kad tiek pieņemts lēmums par koncerna līguma noslēgšanu. Šāda likuma redakcija ļauj neņemt vērā iekļautās sabiedrības nākotnes izredzes, kas ļauj novērtēt atlīdzību zemāk par mazākumakcionāra ieguvumu, ja viņš akcijas būtu paturējis. Starp citu, tas ir pretēji arī pašā Koncernu likumā citur noteiktajiem principiem uz atlīdzības aprēķināšanu līdzīgos gadījumos, kuros nākotnes izredzes tiek ņemtas vērā (*skat. Koncernu likuma 23.p.3.d.*).
- 2) Ja iekļaušanu kā institūtu tomēr atstāj likumā pretēji šā atzinuma 4.6. minētajam, ir jāmaina Koncernu likuma 38.pantā noteiktie atlīdzības aprēķināšanas principi iekļaušanas rezultātā atstumtajiem sabiedrības

dalībniekiem. Pašreizējā likuma redakcija ļauj neņemt vērā iekļautās sabiedrības nākotnes izredzes, kas ļauj novērtēt atlīdzību zemāk par mazākumakcionāra ieguvumu, ja viņš akcijas būtu saglabājis.

3) Ieteicams precizēt fiziskās personas kā valdošā uzņēmuma statusu (*Koncernu likuma 1.p.8.pkt., 2.p.4.d.*), attiecinot to uz tādu fizisko personu, kurai ir izšķirošā ietekme divās vai vairākās sabiedrībās, vai kurai līdzās izšķirošajai ietekmei vismaz vienā sabiedrībā ir citas saimnieciskās intereses, kuras var tikt izmantotas pretēji atkarīgās sabiedrības interesēm vai šīs personas interesēm atkarīgajā sabiedrībā.

4) Pārskatīt koncepciju saskaņā ar kuru valsts un pašvaldības un to kapitālsabiedrības ir izslēgtas no koncernu regulācijas ietekmes.

5) unificēt Koncernu likumā paredzētos kreditoru nodrošināšanas mehānismus koncernu līguma slēgšanas un izbeigšanas gadījumā ar Komerclikumā paredzētajiem kreditoru nodrošināšanas mehānismiem reorganizācijas un pamatkapitāla samazināšanas gadījumā.

4.9 Jaunā likumprojekta struktūra

Šobrīd nav iespējams dot gatavu jaunā likumprojekta struktūru, jo tā ir atkarīga no tā, cik lielā mērā izdosies unificēt līdzdalības koncerna un faktiskā koncerna institūtus. Var prognozēt, ka šāda unifikācija ir iespējama attiecībā uz izšķirošās ietekmes realizācijas mehānismiem un robežām, koncerna valdošā uzņēmuma atbildību, daļēji – attiecībā uz mazākumakcionāru aizsardzību (tiesības uz dividendi kompensācija ar izlīdzinājumu analogiski līguma koncernam u.tml.). Tai pat laikā jāatzīmē, ka unifikācija nav pašmērķis, un, to neprasmīgi izmantojot, vienkāršošanas vietā var sasniegt pilnīgi pretēju rezultātu. Daudzas struktūras nianse noskaidrosies tikai jaunā likumprojekta izstrādāšanas gaitā atkarībā no tā, kāds konceptuālais risinājums tiks izvēlēts vienā vai otrā jautājumā. Provizoriski darbs šobrīd būtu jāsāk, pamatojoties uz aptuveni šādu struktūru:

1.sadaļa. Vispārīgie noteikumi

- Koncerns
- Izšķirošā ietekme
- Izšķirošās ietekmes veidi
- Atkarīgā sabiedrība
- Valdošais uzņēmums

2.sadaļa. Līdzdalības koncerns

- Jēdziens
- Līdzdalības kritēriji

- Paziņošanas pienākums
- Izšķirošās ietekmes robežas
- Valdošā uzņēmuma atbildība
- Mazākumakcionāru aizsardzība
- Kreditoru aizsardzība

3.sadaļa. Līguma koncerns

- Jēdziens
- Koncerna līgums un tā veidi
- Koncerna līguma noslēgšana
- Mazākumakcionāru aizsardzība
- Kreditoru aizsardzība
- Izšķirošās ietekmes robežas
- Valdošā uzņēmuma atbildība

4.sadaļa. Kapitāla daļu izpirkšana

Ja darba gaitā izrādīsies, ka ir iespējams unificēt noteiktus tiesību institūtus, viena no iespējamajām struktūrām varētu veidoties arī šādi:

1.sadaļa. Vispārīgie noteikumi

- Koncerns
- Izšķirošā ietekme
- Izšķirošās ietekmes veidi
- Atkarīgā sabiedrība
- Valdošais uzņēmums

2.sadaļa. Līdzdalības koncerns

- Jēdziens
- Līdzdalības kritēriji
- Paziņošanas pienākums
- Izšķirošās ietekmes robežas līdzdalības koncernā

3.sadaļa. Līguma koncerns

- Jēdziens
- Koncerna līgums un tā veidi
- Koncerna līguma noslēgšana

4. sadaļa. Mazākumakcionāru aizsardzība

5. sadaļa. Kreditoru aizsardzība

6.sadaļa. Valdošā uzņēmuma atbildība

7.sadaļa. Kapitāla daļu izpiršana

Kopsavilkums

Spēkā esošā koncernu likuma saturs (tiesību normas, tiesību institūti un apakšinstitūti) pārsvarā ir adekvāts un atbilst tiem mērķiem, kuri parasti tiek uzstādītas koncernu regulācijai un nevar būt par pamatu Koncernu likuma zemajai efektivitātei.

Galvenās problēmas, kuras ir par iemeslu Koncernu likuma zemajai efektivitātei ir pārsvarā subjektīvas (galvenokārt tiesiskā ignorance, kuras cēloņi savukārt daļēji ir objektīvi – likumu sadrumstalotība, nozares sarežģītība, grūti uztverams likuma teksts).

Koncernu likuma efektivitātes problēmas īstermiņā ir iespējams risināt tikai daļēji, galvenokārt veicot pasākumus, kas vismaz teorētiski varētu samazināt tiesisko ignoranci:

- pilnībā pārstrādāt likuma tekstu, izstrādājot jaunu likumprojektu, padarot to saturiski un strukturāli vienkāršāku salīdzinājumā ar pašlaik spēkā esošo Koncernu likumu;
- pieņemt jauno likumu kā grozījumus Komerclikumā, iekļaujot koncernu regulāciju Komerclikumā kā Komerclikuma D daļu, Koncernu likumam vienlaikus zaudējot spēku;
- jaunajā koncernu regulācijā atteikties no dažiem liekiem pašlaik pastāvošiem koncernu tiesību institūtiem (piemēram, iekļaušana, ziņošana par līdzdalību, ja nav izšķirošās ietekmes);
- uzlabojot atsevišķus koncernu tiesību institūtus (piemēram, fiziskās personas kā valdošā uzņēmuma statuss, atbildības unificēšana u.c.);
- nosakot un realizējot pietiekami iedarbīgas publiski tiesiskās sankcijas par likuma normu būtiskākajiem pārkāpumiem.

Daļu no Koncernu likuma efektivitātes problēmām, it īpaši tām, kas saistītas ar sabiedrības tiesisko apziņu, ir iespējams risināt tikai ilgtermiņā (izglītošana, literatūras izdošana, tiesu prakse utt.).

Neskatoties uz iepriekšminēto, Koncernu tiesības vienalga paliks par vienu no sarežģītākajām komercietesību apakšnozarēm.

2007.gada 5.augustā

Aigars Strupišs